

Ahmet Talât Onay (1885-1956)

Şair, yazar, gazeteci, eğitimci, politikacı.

Ahmet Talât şair, yazar, eğitimci ve politikacı yönleri de olmakla birlikte, özellikle Halk Edebiyatı alanındaki araştırmalarıyla tanınmıştır. Yayınlarında Çankırlı Ahmet Talât imzasını kullanmıştır. 1885 yılında Çankırı'nın Perdedar mahallesinde doğmuştur. Babası Hacı Saraç ailesine mensup Hafız Numan Efendi, annesi Afife Hanım'dır. Büyük dedelerinden Numan Münif Efendi kadılık ve müderrislik yapmıştır.

İdadinin orta kısmını Çankırı'da okuyan Ahmet Talât, ardından 1905-1907 yıllarında Kastamonu İdadisine devam etmiş, son sınıfın dört ayını Ankara İdadisinde okuyarak buradan 15 Temmuz 1907 tarihinde mezun olmuştur. Aynı yıl İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Şubesine kaydolmuş, burayı 1910'da bitirerek Kastamonu Sultanisinde edebiyat öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Ahmet Talât, daha sonra 14 Ekim 1914 tarihinde İzmir Sultanisine tayin olmuştur. Burada, 17 Aralık 1917-18 Mart 1918 tarihleri arasında ayrıca Yüce Hilal Kız Lisesi ve 4 Mart 1916-8 Kasım 1917 tarihleri arasında Dârümuallimatta edebiyat öğretmenliği ve 12 Eylül 1917-30 Eylül 1917 tarihlerin arasında ise Sultanide vekil tarih öğretmenliği görevlerinde de bulunmuştur.

Mütareke'den sonra İzmir'de görev yapan Ahmet Talât, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal olunacağı gece halkı ayaklanmaya çağıran beyannameyi hazırlayarak Anadolu Matbaası'nda bastırıldığı ve "Reddi İlhak Cemiyeti" imzasıyla telgraflar çeken komitede bulunduğu iddiası karşısında İzmir'den ayrıldı. 1919'da Kastamonu Sultanisi edebiyat öğretmenliğine atanan Ahmet Talât, 2 Temmuz 1920'ye kadar burada görev yapmıştır. Daha sonra 1920'de Zonguldak, 1922'de Ankara ve 1923 yılında Bolu'da Millî Eğitim müdürü olarak çalışmıştır.

II. dönem Çankırı milletvekili seçilen Ahmet Talât'ın siyasi hayatı 1946 seçimlerine kadar devam etmiştir. TBMM II., III. ve IV. Dönem Çankırı milletvekili, V. ve VI. Dönem Giresun Milletvekili olarak Mecliste görev yapmıştır.

Ahmet Talât Onay, 30 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 332 oyla Çankırı'dan Milletvekili seçildi. 11 Ağustos 1923'te Meclis'e katıldı. Mazbatasını 12 Ağustos 1923'te onaylandı. Çankırı mebusu Ahmet Talat Beyin öncülüğünde, Çankırı'nın diğer milletvekillerinden Mehmet Rifat ve Yusuf Ziya Beylerle birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisine, "Kengiri" adının Çankırı olarak değiştirilmesine dair 11 Nisan 1925 tarihli bir tezkere sunuldu. Tezkere kabul edilerek Kengiri adı Çankırı olarak değiştirildi. Meclis faaliyetleri kapsamında Milli Eğitim, Kanuni Esasi, Dâhiliye ve Memurîn Muhakemât komisyonu üyeliklerinde bulundu. TBMM Başkanlık Divanı Kâtipliği'ne seçildi. Ahmet Talât Onay, Köy Kanunu'nun değiştirilmesi, Artırma ve Eksiltme Kanunu'nun değiştirilmesi hakkında kanun tekliflerinden oluşan 3 konuda önerge vermiş olup Genel Kurulda 12 farklı konuda, 40 konuşma yapmıştır.

Ahmet Talât, 1930-1938 yılları arasında Çankırı'da Duygu gazetesini yayımlamıştır. 17 Aralık 1938 tarihinde Giresun Milletvekili sıfatıyla CHP Genel Sekreterliğine yazdığı bir dilekçede 1938 Serbest Fırkanın kurulduğu dönem yayın hayatına başlayan Duygu gazetesinin bu fırkanın Çankırı'daki faaliyetlerini engellemek amacıyla kurulduğunu, Duygu gazetesini Çankırı Halkevi yayını olarak görmek istediğini ve Halkevine hibesi için muvafakat beklendiğini ifade etmiştir.

Ahmet Talât, 1932 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyeti tarafından Türkçe Dilbilgileri kısmının Lengüistik-Filoloji ve Fonetik-Sentaks-Gramer şubeleri üyeliğine getirilmiştir. Fransızca, Arapça ve Farsça bilen Ahmet Talât Onay şiir, makale ve kitap olarak çok eser vermiş bir şahsiyettir. Nitekim "Fahriye"sinde "Çankırı'nın âsâr yayan gençleri içinde benim ilki" derken, "Nâmım ebedî kılmaya hayli eserim var" diyerek şairane şekilde övünür. O, eser vermeyi, kendisine milletvekilliği gibi en yüksek pâyeyi lâıyk gören milletine şükran borcunu ödemenin bir yolu olarak görür. "Hayatım" isimli şiirinde bu hususu dile getirir: "Gördüm mükâfâtın istikametini/ En yüksek pâyeyi aldım milletin/ Kitap yazmak ile işbu nimetin/ Şükrânın edâya zer-nisâr oldum."

Sarı Çiğdemler, Onay'ın el yazısıyla olan iki nüshasından (Millî Folklor Araştırma Dairesi Arşivi N. E. 87. 0073) faydalanılarak Cemal Kurnaz tarafından yayınlanan eserde aruz ve hece ile Halk, Divan ve Edebiyat-ı Cedîde tarzında şiirler yer almaktadır.

Sühâ Zâhir takma adıyla yayınladığı Mehmetçiğin Destanı, Sakarya Zaferi'nin kazanıldığı günlerde yayımlanmış, orduca beğenildiğinden talep üzerine tekrar iki bin adet bastırılarak Garp Cephesi İstihbarat Şubesine gönderilmiştir.

Bolu Livâsı Salnâmesi, eserin harsiyat ve edebiyat bölümüyle âlimlerin ve meşhurların biyografileri kısmını Ahmet Talât kaleme almıştır. *Âşık Dertli*, *Hayatı*, *Divanı*, iki cilt olan *Çankırı Şairleri*, *Türk Şiirlerinin Vezni*, *Âşık Tokatlı Nuri* ve *Kızılbaş Şiirinde Sual-Cevap* diğer eserleridir.

Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i adlı eseri, yazarın notlarıyla ilaveli baskı olarak Cemal Kurnaz tarafından yayına hazırlanmıştır. Ahmet Talât'a asıl şöhretini sağlayan ve klasik kaynaklar arasında yer alan eserde örneklerden hareketle halk şiirinin bazı kuralları belirlenmiş, şekil ve tür ayırımında musikinin rolüne dikkat çekilmiştir. Esere yurt içinde ve yurt dışında birçok bilim adamı tarafından tanıtma yazıları yazılmıştır.

Dâstân-ı Ahmet Harâmî. XIV. yüzyılda kaleme alındığı sanılan bu aşk mesnevisi önce *Duygu* gazetesinde tefrika edilmiş, daha sonra iki defa basılmıştır. *Bir Bilgicin Tenkidini Tenkit* adlı eseri Hüseyin Namık Orkun'un eleştirisine cevap olarak yazılmış bir makalenin ayrı basımıdır.

Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı. Alanında yazılmış ilk ansiklopedik sözlük olan eserde Divan şiirinde geçen kavram, kıssa, âdet, inanış ve kişi adları örnek beyitlerle açıklanmaktadır. Yaklaşık 1000 maddeden oluşan kitap 1942 yılında Maarif Vekâletine yayımlanmak üzere teslim edilmiş, hatta bir forması basılmış olmasına rağmen, yazarın vefatı üzerine basımı yarım kalmış, daha sonra *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü* başlığıyla Cemal Kurnaz tarafından yeniden ele alınarak yayımlanmıştır. Bu eserde sık sık Veled Çelebi'nin görüşlerine başvurulmuştur. Eser, Tahir Olgun ve Fuat Köprülü'nün tashihinden geçmiştir. Müellif hattı nüsha üzerinde Fuat Köprülü'nün kendi el yazısıyla notlar ve ilaveleri bulunmaktadır. Tahir Olgun, Ahmet Talât'ın anlamakta güçlük çektiği bazı beyitleri, yazdığı mektuplarda uzun uzun açıklamış, sonra da bunları kitap haline getirmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi, F. S. Türkmen Kitapları, No. 168. Eser, *Divan Edebiyatının Bazı Beyitlerinin İzahına Dair Edebî Mektuplar* başlığıyla yeni harflerle yayımlanmıştır. Eserin başında Veled Çelebi ve Tahir Olgun'un birer takrizi bulunmaktadır. Yahya Kemal Beyatlı da 5 Ağustos 1942 tarihinde "Aziz-i muhibbim Talât'a" ithafıyla takriz olarak bir şiirini yazıp vermiştir.

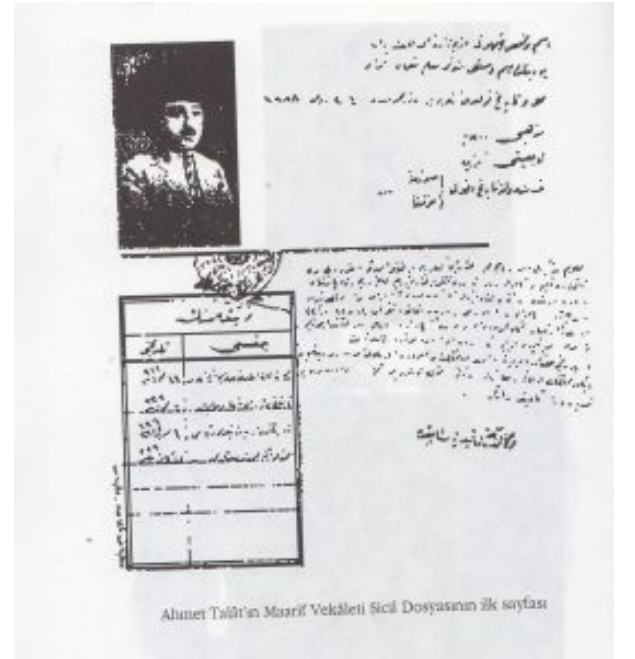
Cemal Kurnaz ve Şefika Kurnaz tarafından yayına hazırlanan *Millî Mücadele Yazıları* başlıklı eser, Onay'ın Millî Mücadele sırasında *Açıksöz* gazetesinde yayımlanan yazılarından meydana gelmiştir. Onay'ın çeşitli kitaplarının sonunda yayınlanacağını bildirdiği eserleri de şunlardır: Çankırı Şairleri III, Fuzuli ve Nedim Hakkında Tetkik-i Edebi (İzmir ve Kastamonu liselerinde verdiği edebiyat tarihi derslerinden), Hoca Mesud'un Süheyl ü Nevbahâr'ı (Almanya'da tıpkıbasımı yapılan Berlin nüshası ile Çankırı'da bulunan yazma nüshanın karşılaştırılması), Âşık Cöngü (Halk ve Saz şairlerinin seçme eserlerinden meydana gelen şiir mecmuası), Dil Kavgamız (İshak Refet ile aralarında geçen polemikte *Duygu* gazetesinde verdiği cevaplar), Çankırı Köy Adları.

Ahmet Talât, ilk şiir zevkini ve kültürünü Kastamonu İdadisindeki edebiyat hocası Siddık Efendi'den almıştır. Onun telkini ile Namık Kemal, Manastırlı Rifat, Abdulhak Hâmit, Muallim Naci ve Mehmet Emin Yurdakul'un eserlerini okumuştur. Bu eserleri getirip satan kitapçı Büyük ve Küçük Hamdi Efendileri minnetle anar.

Dârülfünunda estetiğe Halit Ziya, edebiyat tarihine Rıza Tevfik, genel tarihe Ahmet Midhat, Fars edebiyatına Veled Çelebi, hikmet-i bedâiye Hamdullah Subhi, ilm-i lisana Necip Âsım, Osmanlı tarihine Abdurrahman Şeref gibi tanınmış hocalar girer. Onun Türklük ve Türkçülük şuurunun doğup gelişmesinde Dârülfünundaki hocaları yanında özellikle Müftüoğlu Ahmet Hikmet ile Veled Çelebi (İzbudak) etkili olmuştur.

Ahmet Talât, öğretmen ve idareci olarak bulunduğu illerde yazı hayatını kesintisiz sürdürmüştür. İzmir'de iken İzmir Millî Kütüphanesi'nin ilim heyetine seçilmiştir. Bir yandan da 1914'de *Duygu* ve *Anadolu* gazetelerinin başyazarlığını yapmıştır. Yazdığı makalelerle millî duyguların güçlenmesine katkı sağlamıştır. İzmir'in işgaline tanık olmuş, tutuklanmış, evi yağmalanmış, hakarete uğramıştır. Bu döneme ait hatıralarını *Açıksöz* gazetesinde 23 Mayıs 1920-1 Temmuz 1920 tarihleri arasında Ahmet Talât adıyla, "İzmir Nasıl İşgal Edildi?" başlıklı yazı dizisinde anlatmıştır. Ahmet Talât'ın Kastamonu yılları, yazı ve basın hayatının en verimli dönemi arasındadır. II. Meşrutiyet yıllarında *Tiraje* dergisi ve *Köroğlu* gazetesinde yazılar yazmış, özellikle *Açıksöz* gazetesinde Millî Mücadele'yi destekleyen makaleler yayınlamıştır.

Ahmet Talât, basın ve yazı hayatına Millî Eğitim Müdürlüğü sırasında da aralıksız devam etmiştir. Özellikle Bolu'da bulunduğu yıllar bu bakımdan önemlidir. Bolu Salnâmesi'nin hazırlanmasındaki rolü, Dertli gazetesindeki yazılarıyla Millî Mücadele'ye katkıları hatırlanmaya değer.

Ahmet Talât'ın, 1910-1911'de Kastamonu'da kendi çıkardığı *Tiraje* dergisi ile 1930-1938 yılları arasında Çankırı'da

yayımladığı *Duygu* gazetesi başta olmak üzere çoğu mahallî yayın olan *Açıksöz*, *Köroğlu*, *Dertli*, *Halk Yolu*, *Necat*, *Abant*, *Eşref*, *Muallim*, *Sa'y*, *Hüküm*, *Yeni Fikir* gibi gazete ve dergilerde makaleleri çıkmıştır. Bu makalelerin bir kısmında Sühâ Zâhir takma adını kullanırken bazıları sahibi olduğu yayının adıyla veya imzasız yayımlanmıştır. Bunlar Halk edebiyatı, Halk musikisi, hatıra notları, Türk dilinin çeşitli meseleleri, kitap tanıtımı ve eleştiri gibi konulara dairdir. Onun çıkardığı en uzun ömürlü gazete Çankırı'da *Duygu*'dur (1930-1938). 1937'den itibaren sadece *Duygu* adıyla çıkmıştır.

Ahmet Talât, çevresindeki gençleri de yazmaya ve araştırmaya teşvik ederek *Duygu* gazetesi etrafında güçlü bir kadronun oluşmasını sağlamıştır. Ahmet Kemal'in Çankırı Tarihinin Ana Hatları, Ali Dehri'nin Çankırı Masalları, Ahmet Rıza'nın Türk Atalar Sözü ve Çankırı Destanları, Tahsin Nahid'in Çankırı Halk Edebiyatı isimli çalışmaları önce onun teşvikiyle *Duygu*'da tefrika edilmiş, daha sonra kitap haline getirilmiştir. Kendisinin bazı kitapları da *Duygu* neşriyatı arasında çıkmıştır.

Ahmet Talât'ın asıl ününü sağlayan, Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i ile Türk Şiirlerinin Vezni isimli eserleridir. Yazar bu iki eserinde, örneklerden hareketle şiirimizin bazı kurallarını tespit etmeyi denemiştir. Halk şiirindeki şekil ve tür ayırımında musikinin rolüne özellikle dikkat çekmiştir. Teklif ettiği bazı terimler bugün için yadırgansa ve hatta bazı fikirleri eskimiş, eksik ve yanlış olsa da, bu iki eser, bu alanda çalışacakların başvurmadan geçemeyecekleri klasik kaynaklar arasında yerini almıştır. Nitekim Fuat Köprülü, Veled Çelebi, Necip Âsım, Ahmet Kemal, Nurullah Ataç, Brockelman ve Kowalski gibi yerli ve yabancı ilim adamı ve edebiyatçıların bunlar hakkındaki yazıları, eserlerinin önemini göstermektedir.

Millî Mücadele'de gösterdiği hizmetlerinden dolayı "Beyaz Şeritli İstiklâl Madalyası" ile ödüllendirilmiş olan Talât Onay, 22 Eylül 1956 tarihinde ölmüş ve Cebeci Mezarlığı'na gömülmüştür.

Cemal KURNAZ

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA, 490.01.0.0.1318.374.4. (1-6 Belge)

TBMM Arşivi, Dosya No: 478.

TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: I, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayını, Ankara 2020.

Sürelî Yayınlar

Açıksöz, 23 Mayıs 1336, 27 Mayıs 1336, 31 Mayıs 1336, 3 Haziran 1336, 10 Haziran 1336, 14 Haziran 1336, 21 Haziran 1336, 28 Haziran 1336, 1 Temmuz 1336.

Milliyet, 21 Nisan 1934.

Vakit, 15 Mart 1934.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

ATAÇ, Nurullah, "Türk Şiirlerinin Vezni", **Milliyet**, İstanbul 21 Nisan 1934.

Bolu Livâsı Salnâmesi, Bolu 1340.

BROCKELMAN, C., "Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i", **Duygu**, 21 (7 Mart 1931).

Çankırlı Ahmet Talât, **Âşık Dertli, Hayatı, Divanı**, Bolu 1928.

DEMİRCİOĞLU, Aziz, **100 Yıllık Kastamonu Basını 1872-1972**, Kastamonu 1973, s. 7-8, 77, 156.

ERGUN, Sadettin Nüzhet, **Türk Şairleri**, I, 356-359.

GÖVSA, İbrahim Alaattin, **Türk Meşhurları**, s. 292.

GÜLEŞEN, Sait Zübeyir, **Çankırı'da Siyasal Hayat (1923-1945)**, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Çankırı 2013.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s. 1898-1900.

KOWALSKİ, T., "Bir Tenkit: Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i Hakkında", **Duygu**, 53, 54, 55 (17, 24, 31 Teşrin evvel 1931).

KÖPRÜLÜ, Fuat, "Âşık Dertli, Hayatı ve Divanı", **Edebiyat Fakültesi Mecmuası**, VII, 1929, s. 129-133.

KÖPRÜLÜ, Fuat, "Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i", **Edebiyat Fakültesi Mecmuası**, VII, 1929, s. 133-136.

KURNAZ, Cemal, "Ahmet Talât Onay, Hayatı, Eserleri, Şiirleri", **TKA**, XXVI/2 (1989), s. 185-213.

KURNAZ, Cemal, "Haşim Nezihi Okay ile Ahmet Talât Onay'ın Mektuplaşmaları", **Müteferrika**, S. 13, İstanbul 1998, s. 53-73.

KURNAZ, Cemal, "Onay, Ahmet Talât", **TDVİA**, C. 33, İstanbul 2007, s. 352-353.

KURNAZ, Cemal, **Ahmet Talât Onay Hayatı Eserleri**, Ankara 1999.

Necip Âsım [Yazıksız], "Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i Hakkında", **Türk Yurdu**, 12-14 (Şubat 1929).

OLGUN, Tahir, **Divan Edebiyatının Bazı Beyitlerinin İzahına Dair Edebî Mektuplar**, (Haz. Cemal Kurnaz), Ankara 1995, 2011.

ONAY, Ahmet Talât, "Nasıl Türkçü Oldum?", **Duygu**, No: 277-282, Çankırı 11 Nisan – 16 Mayıs 1936.

ONAY, Ahmet Talât, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü**, (Haz. Cemal Kurnaz), İstanbul 2021.

ONAY, Ahmet Talât, **Bir Bilgicin Tenkidini Tenkit**, Çankırı 1937.

ONAY, Ahmet Talât, **Çankırı Şairleri**, I-II, Çankırı Matbaası, Çankırı 1931-1933.

ONAY, Ahmet Talât, **Dâstân-ı Ahmet Harâmî**, Çankırı 1933.

ONAY, Ahmet Talât, **Dâstân-ı Ahmet Harâmî**, İstanbul 1946.

ONAY, Ahmet Talât, **Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i**, İstanbul 1933.

ONAY, Ahmet Talât, **Kızılbaş Şiirinde Sual-Cevap**, (baskı yeri yok), 1953.

ONAY, Ahmet Talât, **Millî Mücadele Yazıları**, (Haz. Cemal Kurnaz, Şefika Kurnaz), MEB, İstanbul 1995.

ONAY, Ahmet Talât, **Sarı Çiğdemler**, (Haz. Cemal Kurnaz), MEB Yayınları, Ankara 1993.

ONAY, Ahmet Talât, **Türk Halk Şiirinde Şekil ve Türler**, (Haz. Cemal Kurnaz, İstanbul 2022.

ONAY, Ahmet Talât, **Türk Şiirlerinin Vezni**, İstanbul 1933, Ankara 1996.

ONAY, Ahmet Talât, **Yeni Yayınlar**, II/1, Ankara 1957, s. 11-12.

PARLATIR, İsmail, "Onay, Ahmet Talât", **TA**, XXV, 447.

TANSEL, Fevziye Abdullah, "Mehmetçik'in Sakarya Destanı ve Çankırılı Ahmet Talât Bey", **Tarih ve Edebiyat Mecmuası**, IV/9, İstanbul 1981, s. 10-15.

Velet Çelebi [İzbudak], "Kıymetli Bir Âlim ve Eserleri", **Vakit**, İstanbul 15 Mart 1934.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-talat-onay-1885-1956/?pdf=6647> adresinden erişilmiştir